

ΟΙ ΤΡΩΑΔΕΣ ΤΟΥ Θ. ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΥ

Μια πρωτοποριακή παράσταση των *Τρωάδων* από τον σκηνοθέτη Θ. Τερζόπουλο και μια υποδειγματική κριτική από τον καθηγητή Β. Λιαπή

[ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ](#)

Στις σύγχρονες παραστάσεις του αρχαίου θεάτρου οι σκηνοθέτες κάποιες φορές επιλέγουν να τονίσουν τα μηνύματα του έργου μεταφέροντάς τα στη σύγχρονη εποχή μέσα από διάφορες θεατρικές τεχνικές. Στην *Τρωάδες* που σκηνοθέτησε ο Θόδωρος Τερζόπουλος, (Κύπρος 2017, Δελφοί 2018), ο ρόλος της Κασσάνδρας ερμηνεύεται διαδοχικά από 5 ηθοποιούς. Από αυτές μόνο μία μιλά ελληνικά. Οι υπόλοιπες προέρχονται από τη Βοσνία, το Ισραήλ, την Κροατία και τη Συρία, χώρες δηλαδή που έζησαν ή ζουν πολεμικές συγκρούσεις ή εμφύλιες διαμάχες. Κάθε μια ηθοποιός αποδίδει το θεατρικό κείμενο στη δική της γλώσσα. Σε όποια γλώσσα κι αν εκφέρεται όμως, η οδύνη και η απόγνωση που αφήνει πίσω του ο πόλεμος είναι ίδια.

Όπως σημειώνουν οι συντελεστές της παράστασης: «Οι Τρωάδες είναι μια διαμαρτυρία για τον παραλογισμό, τη βία και τις φρικαλεότητες του πολέμου κι ένα αίτημα για ειρήνη, αλληλεγγύη και ανθρωπισμό. Στην παράσταση συμμετέχουν ηθοποιοί από διχοτομημένες πόλεις (Λευκωσία, Μοστάρ, Ιερουσαλήμ), καθώς επίσης από τη Συρία και την Ελλάδα. Πρόθεση της παράστασης είναι να λειτουργήσει ως ένα διάβημα, αναδεικνύοντας το θέμα της διχοτόμησης των πόλεων, της διαίρεσης των λαών, αλλά και την ανάγκη της συμφιλίωσης». <http://attistheatre.com/show/troades-2017/>

B. Λιαπής, Μια παράσταση ορόσημο: Οι Τρωάδες του Θ. Τερζόπουλου

Στις 7 και 8 Ιουλίου, όσοι είχαν την ευκαιρία να βρεθούν στο αρχαίο Ωδείο της Πάφου ευτύχησαν να παρακολουθήσουν μια παράσταση ορόσημο: τις *Τρωάδες* του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Θόδωρου Τερζόπουλου. Θα ήταν ίσως ακριβέστερο να πει κανείς ότι οι θεατές δεν παρακολούθησαν, αλλά *ψηλάφησαν* τις *Τρωάδες*: γιατί η *απτή σωματικότητα* ήταν ίσως το πιο έξεργο χαρακτηριστικό του σκηνικού τεχνήματος που μας πρότεινε ο Τερζόπουλος.

Έργο πολυπαιγμένο, οι *Τρωάδες* δεν είναι εύκολο να γίνουν αντικείμενο νέων, πραγματικά καινοτόμων αναγνώσεων. Αυτό το σχεδόν ακατόρθωτο το κατόρθωσαν, ωστόσο, ο Τερζόπουλος και οι συνεργάτες του, τεχνουργώντας, με εκθαμβωτική ακρίβεια και δύναμη, μια σκηνική εκδοχή του έργου που ασφαλώς θα αποτελεί πλέον σημείο αναφοράς.

Καθοριστικό στοιχείο ταυτότητας και επίκεντρο του σκηνικού χώρου ήταν ένας κύκλος χαραγμένος στην ορχήστρα του Ωδείου, με δεκάδες μεταχειρισμένες στρατιωτικές αρβύλες εγκατεσπαρμένες σε ολόκληρη την επιφάνειά του. Αυτό, το πρώτο σκηνικό σήμα που υποδεχόταν τους θεατές κατά την είσοδό τους στο θέατρο, σηματοδοτούσε ταυτόχρονα μian απουσία: την απουσία των σκοτωμένων στρατιωτών, την οποία υποδήλωναν, με μian έξοχη στη λιτότητά της μετωνυμία, τα πενιχρά υλικά κατάλοιπά τους. Στο κέντρο της ορχήστρας στεκόταν ο Κορυφαίος του Χορού, ο τουρκοκύπριος ηθοποιός Ερντοάν Καβάζ, ψιθυρίζοντας με ταχύτητα πολυβόλου λέξεις που, όταν πλέον ξεκίνησε η παράσταση, αποκαλύφθηκε ότι ήταν τουρκικές. Αυτό, το δεύτερο σκηνικό σήμα, συμπύκνωνε με λαμπρή λιτότητα το ιδεολογικό κέντρο βάρους του δράματος αλλά και της παράστασης: τον πάσχοντα Άλλο, τον εχθρό, που ωστόσο υπόκειται στην κοινή ανθρώπινη μοίρα.

Η απουσία που σηματοδοτούσαν οι αρβύλες των νεκρών στρατιωτών αποκτούσε πρόσωπο λίγο αργότερα, όταν οι ηθοποιοί, που ήταν ταυτόχρονα και μέλη του Χορού, σήκωναν από το έδαφος και κρατούσαν προς το μέρος του κοινού φωτογραφίες αγνοουμένων. Σε αυτό το ιδιότυπο προσκλητήριο απόντων, κάθε ηθοποιός εκφωνούσε το όνομα ενός νεκρού, με τους υπόλοιπους να επιτάσσουν την επωδό «Χάθηκε», σε καθεμιά από τις έξι γλώσσες που χρησιμοποιήθηκαν στην παράσταση – ελληνικά, τουρκικά, εβραϊκά, αραβικά, κροατικά, βοσνιακά. Το κυπριακό κοινό ασφαλώς αναγνώριζε εδώ τους αγνοούμενους του '74 (μάλιστα, στα τουρκικά η λέξη που χρησιμοποιούνταν ήταν *kağır*, «αγνοούμενος»), αλλά η πολυεθνική και πολυγλωσσική σύνθεση της παράστασης παρότρυνε σε συσχετισμούς με τους αγνοούμενους και τους νεκρούς της Βοσνίας, της Κροατίας, της Παλαιστίνης, της Συρίας.

Στην παράσταση του Τερζόπουλου, το σώμα των ηθοποιών, ως φυσική μηχανή παραγωγής ενέργειας, διαδραμάτιζε εξίσου κεντρικό ρόλο με το κείμενο. Αυτό βέβαια χαρακτηρίζει όλες τις παραγωγές του Τερζόπουλου, αλλά ειδικά στις *Τρωάδες* η επί σκηνής έκλυση ενέργειας αποκτά πρωτοφανείς διαστάσεις, διαποτίζοντας κάθε στιγμή της παράστασης και ζωογονώντας ένα δραματικό κείμενο που εκ πρώτης όψεως μοιάζει στατικό. Η γεωμετρημένη χορογραφία των κινήσεων ήταν ταυτόχρονα αυστηρή και φρενιτώδης. Κορυφαίο δείγμα της υπήρξε η σκηνή όπου η Ανδρομάχη της Νιόβης Χαραλάμπους, μιας ηθοποιού προικισμένης με θηριώδη υποκριτική ευστροφία, ταλαντώνεται εγκλωβισμένη ανάμεσα σε δύο ξύλινα παραλληλεπίπεδα, τα οποία κινούν με ακροβατική ακρίβεια, ένθεν και ένθεν, ο Προκόπης Αγαθοκλέους και ο Ανδρέας Φυλακτού. Οι δύο άνδρες ηθοποιοί, ρωμαλέες παρουσίες, ανέδειξαν στο έπακρο τη δυναμική των ελάχιστων σκηνικών αντικειμένων. Ξεχώρισα τα διασταυρούμενα ξίφη, που ακονίζονταν με

δυσοίωνα ήχο το ένα πάνω στο άλλο, καθώς και τις μετακινούμενες γρίλιες, που μετασχηματίζονταν σε προέκταση του σώματος των ηθοποιών.

Αξιοσημείωτη καινοτομία της παράστασης ήταν η διάσπαση του ρόλου της Κασσάνδρας και η διανομή του σε πέντε διαφορετικές ηθοποιούς: τη Χαντάρ Μπααραμπάς από το Ισραήλ, τη Σάρα Ίψα από την Κροατία, την Έβελιν Ασουάντ από τη Συρία και τις εξαιρετικές Άιλα Χάμιζιτς (Βοσνία) και Εβελίνα Αραπίδη (Ελλάδα). Η εγγενής πολυπρισματικότητα του ρόλου της Κασσάνδρας, η οποία παλινδρομεί ανάμεσα στην παράκρουση, στην προφητική καταληψία και στην έλλογη προειδοποίηση, υλοποιείται επί σκηνής με τη σωματική και εκφραστική πολλαπλότητα των πέντε ηθοποιών που τον ενσαρκώνουν.

Από τις πολλές θεατρικά ερεθιστικές στιγμές της παράστασης θα ξεχωρίσω επίσης τη διονυσιακή σύζευξη του τραγικού και του κωμικού, του θρήνου και του γέλιου, στον εναρκτήριο κλαυσίγελο του Χορού, αλλά και στη αμφίσημη μορφή της Ελένης, την οποία υποδύθηκε, με εκπληκτικό έλεγχο εκφραστικών μέσων και με ακαταμάχητο μαγνητισμό, η Σοφία Χιλλ. Η Ελένη, η απώτατη αιτία των τρωικών δεινών, μετεωρίζεται ανάμεσα στις δύο αρχετυπικές υποστάσεις της: φορέας ολέθρου αλλά και ερωτικής σαγήνης, αντικείμενο μίσους αλλά και επιθυμίας. Η Χιλλ απέδωσε με έξοχη πλαστικότητα την αμφίροπη αυτή προσωπικότητα, υπογραμμίζοντας την αινιγματικότητά της (μεταξύ άλλων με ένα υπαινικτικό αλλά ευδιάκριτο «χαμόγελο της Τζοκόντας»).

Εξάλλου, νεύμα προς τη διονυσιακή καταγωγή της τραγωδίας αποτελούσαν και τα ίδια τα πρόσωπα των ηθοποιών, τα οποία μεταμορφώνονταν μπροστά στα μάτια μας σε ζωντανές υπομνήσεις αρχαίων προσωπειών — εγχείρημα που θα ήταν ακατόρθωτο ή θα κατέρρεε παταγωδώς στα χέρια ενός λιγότερο ικανού σκηνοθέτη. Ακόμη και οι αναπνοές των ηθοποιών, απόλυτα ελεγχόμενες αλλά και απόλυτα τεταμένες, σαν χορδές τόξου, πλαισίωναν και διέστιζαν σε καίρια σημεία το έργο, είτε ως αγωνιώδεις εισπνοές ενός πνιγόμενου είτε ως ρόγχος ενός ετοιμοθάνατου. Μπαίνει κανείς στον πειρασμό να διακρίνει εδώ μνήμες από την *Ανάσα (Breath)* του Μπέκετ, ενός έργου όπου ο ήχος της αναπνοής συμπυκνώνει σε διάστημα λίγων δευτερολέπτων, την πορεία από τη γέννηση ως τον θάνατο.

Άφησα για το τέλος τον έπαινο της Δέσποινας Μπεμπεδέλη, η οποία έδωσε ένα αξεπέραστο μάθημα τραγικής υπόκρισης. Ενσαρκώνοντας τη δαιμονική ενέργεια της έκπτωτης αλλά πάντοτε ηγεμονικής Εκάβης, η Μπεμπεδέλη έγινε πυκνωτής και αγωγός του ηλεκτρικού φορτίου της παράστασης, διαχέοντάς το στα άλλα πρόσωπα του δράματος και εξακτινώνοντάς το στους θεατές. Η ακριβής, υπόρρητα ρυθμική και εν μέτρω στεντόρεια εκφορά της κατόρθωσε να σαρκώσει την άναρθρη και χαώδη εμπειρία της πολιτικής, εθνικής και ατομικής συντριβής.

Οι *Τρωάδες* του Τερζόπουλου δεν είναι, απλώς, μία ακόμη σκηνική εκδοχή ενός πολυπαιγμένου έργου. Είναι ένα πολύτροπο τέχνημα, μια εύκρατη σύζευξη θεατρικής μεθόδου και ερμηνευτικής ελευθερίας, με την οποία θα πρέπει να αναμετρούνται πλέον όσοι επιχειρούν να προσεγγίσουν σκηνικά ή κριτικά αυτό το κορυφαίο έργο του Ευριπίδη.

* Ο Βάιος Λιαπής είναι Καθηγητής του Αρχαίου Θεάτρου και της Πρόσληψής του στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Θεατρικές Σπουδές του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

<https://www.philenews.com/politismos/article/63602/mia-parastasi-orosimo-i-troades-tou-th-terzopoulou/>

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΣΑΚΟΣ